

MEKÂNSAL DÜZENLİLİKLERE DAYALI TASARIM ARGÜMANI: WILLIAM A. DEMBSKI ÖRNEĞİ*

Ahmet ERKAN**

Öz

Bu makale Tanrı'nın varlığını kanıtlamak üzere öne sürülen teistik argümanlardan biri olan, akıllı tasarım kanıtının tikel bir örneğini konu edinmektedir. Akıllı tasarım kanıtı, evrim kuramı ile karşıtlık içerisinde, din ve bilim arasındaki tartışmalarda merkezi bir öneme sahiptir. Bu çerçevede makalenin ele aldığı problem, Dembski'nin mekansal düzenliliklere dayalı olan tasarım argümanının geçerliliği ve ikna ediciliğidir. Tasarım argümanlarının hem tarihsel hem de çağdaş verisyonları ağırlıklı olarak mekansal düzenlilikleri konu edinmektedir. Bununla birlikte, evrim kuramının bilim ve felsefe çevrelerinde yaygın kabul görmesiyle, mekansal düzenliliklere dayalı tasarım argümanları ciddi biçimde eleştirilmiştir. Bu bağlamda, makalenin amacı, mekansal düzenliliklere dayalı tasarım argümanlarının çağdaş bir örneğini felsefi bakımdan incelemek ve evrim kuramı kaynaklı itirazlara karşı gücünü koruyup koruyamadığını belirlemektir. Çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden literatür incelemesi kullanılmış, elde edilen veriler tutarlılık ve savunulabilirlik açısından felsefi değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Din felsefesi, bilim ve din bağlamındaki tartışmalarda hayli kapsamlı bir yer tutan bu konu, Dembski'nin kanıtı ve ona yöneltilen itirazlar ile sınırlandırılmıştır. Bu

* Bu makale yazarın “William A. Dembski'nin Akıllı Tasarım Kanıtı” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Ar. Gör. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Felsefesi Anabilim Dalı.
e-posta: erkan@ankara.edu.tr ORCID: 0000-0003-2134-8500

Atıf/Cite as: Erkan, Ahmet. “Mekânsal Düzenliliklere Dayalı Tasarım Argümanı: William A. Dembski Örneği” *Dini Araştırmalar*, 25/62 (Haziran 2022), 269-290, <https://doi.org/10.15745/da.1098373>

çalışmanın sonucunda, Dembski'nin mekansal düzenliliklere dayalı tasarım argümanının evrim kuramı kaynaklı eleştiriler karşısında yeterince ikna edici olmadığı savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Tasarım, Açıklama Filtresi, Belirgin Karmaşıklık, İndirgenemez Karmaşıklık, Zamansal ve Mekansal Düzenlilikler.

Design Argument Based on Spatial Regularities: William A. Dembski Example

Abstract

This article discusses a particular example of the intelligent design argument, which is one of the theistic arguments put forward to prove the existence of God. The intelligent design argument, in contrast to evolutionary theory, is central to the debate between religion and science. In this context, the problem that the article deals with is the validity and persuasiveness of William A. Dembski's design argument based on spatial regularities. Both historical and contemporary versions of design arguments mainly focus on spatial regularities. However, with the widespread acceptance of evolutionary theory in scientific and philosophical circles, design arguments based on spatial regularities have been severely criticized. The article aims to examine a contemporary example of design arguments based on spatial regularities, and to determine whether it maintains its strength against the objections originating from the theory of evolution. Literature review, one of the qualitative data collection methods, was used in the study, and the data were philosophically evaluated in terms of consistency and defensibility. This subject, which has a very comprehensive place in the debates in the context of philosophy of religion, science and religion, is limited to Dembski's proof and objections to him. As a result of this study, it will be argued that Dembski's design argument based on spatial regularities is not convincing enough in the face of criticisms originating from the theory of evolution.

Keywords: Intelligent Design, Explanatory Filter, Specified Complexity, Irreducible Complexity, Temporal and Spatial Regularities.

Summary

In modern philosophy, with the influence of Newtonian mechanics, it has been widely accepted that there is a regularity in the universe. However, this regularity was explained by the laws of nature. While this approach did not

exclude the idea of a God who placed the laws of nature in it at the beginning of the universe, it indicated a cost design. In addition, this mechanical conception of the universe envisaged an autonomous system that was causally closed and thus did not allow divine intervention such as miracles. Over time, this approach turned into a point of view that dismissed belief in God as an unnecessary explanation and led to the spread of naturalism, which is the main character of contemporary science.

Despite the prevalence of the mechanical understanding of the universe, the belief that natural objects that seem to be designed are the work of divine intelligence has been partially accepted in philosophical circles. According to William Paley, we know that complex machines that perform a specific function, such as watches, were created by intelligent designers. Similarly, we know that certain complex natural objects that perform a specific function were created by an intelligent being, that is, God. His natural theology was largely abandoned with the advent of the theory of evolution.

Today, some scientists and philosophers have taken the theory of evolution critically. William Dembski argues that there are complex and functional objects in nature that cannot be explained by evolutionary mechanisms. He claims that these natural objects were created by a divine designer. There are also philosophers who argue that even if we accept the theory of evolution, we have to invoke an intelligent designer as an explanation.

Dembski lists the properties that need to be determined in order to attribute an event or object to an intelligent designer as follows: Contingency, complexity and specificity. A contingent object has more than one possibility of occurrence. In other words, a contingent object is compatible with the laws of nature, but the laws of nature also allow alternatives to it. Second, a complex object is one whose occurrence is not so simple that it cannot be easily attributed to chance. Complexity and probability are inversely correlated. The higher the complexity of an object, the less likely it is to occur by chance. Complexity and low probability alone are not enough to rule out chance and thus arrive at a design conclusion. It is necessary to determine the specified complexity for design inference.

The design inference seems, at first glance, to be a strong argument. First of all, we cannot attribute a low probability event to mere natural laws. Secondly, if this low probability event has a specified structure that performs an independent function, we cannot attribute it to chance. The event should be attributed to the design. However, there are those who claim that there

is a serious shortcoming in the argument. The argument states that specified events with low probability do not happen by chance. However, evolutionary biologists argue that complex biological systems evolved not by mere chance, but by cumulative selection.

Are there really complex biological systems in nature that could not have arisen by cumulative selection? According to Behe, there are irreducibly complex systems in nature. On the other hand, Kenneth Miller argues that irreducibly complex systems can come about by evolutionary mechanism. Moreover, based on the fact that a natural explanation of irreducibly complex biological structures cannot be provided for now, does invoking to design to explain these systems mean an argument from ignorance or invoking to the a designer to fill the gaps? It is one thing that such a system cannot be provided a natural explanation for now, it is another thing that this natural explanation can never be provided. Even if we conclude that complex systems seem irreducible and cannot be occurred through cumulative selection, it is possible to provide a natural explanation for these systems. This makes the design argument unconvincing.

As a result, the theory of evolution is a serious threat to Dembski's design argument based on spatial regularities. However, the theory of evolution theory cannot explain temporal regularities. From this point of view, an alternative explanation for spatial regularities has been offered by the theory of evolution, and this explanation is a simpler one. It is wrong to refer to personal explanation where a natural explanation is introduced as a requirement of the principle of simplicity. Even if the theory of evolution is falsified, another natural explanation can be offered for spatial regularities. Where such a possibility exists, invoking to personal explanation will always be open to criticism of filling the gaps with God.

Giriş

Tanrı-evren ilişkisi, teist dinlere mensup düşünürlerin üzerinde sürekli kafa yordukları bir konudur. Bu konu her zaman nedensellik konusuna dair tasavvurlarla birlikte işlenmiştir. Yaygın olarak bilindiği üzere, antik Yunan düşüncesinde yoktan yaratma nosyonu bulunmadığından dolayı, evren ezeli olarak kabul edilmiş ve Tanrı-evren ilişkisi bu kabul çerçevesinde ele alınmıştır. Bu çerçevede, Aristoteles'te İlk hareket Ettirici, evrenin hareketinin ilk nedenidir, evrenin sonraki durumlarının ortaya çıkışı, evrenin kendi içinde bulunan nedensel güçlerle açıklanır. Bu izah, evrenin rasyonel biçimde kav-

ranabilen, süreklilik gösteren yasa-benzeri davranışı ile tutarlı görünmektedir. Ancak teistik dinlere mensup düşünürler bu izahı olduğu gibi almadılar. Zira kutsal kitaplar Tanrı'nın evrenin işleyişine müdahalesine dair çok sayıda örnekler vermiştir.

Teist düşünürlerin Tanrı-evren ilişkisine dair yaklaşımlarını kabaca ikiye ayırabiliriz. Bir taraftan Tanrı, evrendeki her bir olayın doğrudan faili, tek ve yakın nedeni olarak düşünülmüştür. Diğer taraftan, Tanrı tüm olayların birincil nedeni olarak kabul edilmekle birlikte, onun yarattığı nesnelere nedensel güçler devrettiği farz edilmiştir. Bunlara sıklıkla ikincil nedenler denmiştir. İslam düşüncesinde, Eşari okul ilk yaklaşımı benimsemiş, Tanrı'nın her şeye kadir olduğunu vurgulamıştır. Gazali nedensellik eleştirisi ile bu yaklaşımı felsefi açıdan desteklemiştir. Diğer taraftan, Aristoteles felsefesini çeşitli ölçülerde takip eden filozoflar, doğal nesnelere nedenselliğinin kaynağını kendi içinde görmüşlerdir. Orta Çağ Hıristiyan düşüncesinde Thomas Aquinas, Tanrı-evren ilişkisinde orta bir yol benimsemiştir. O, Tanrı'nın mutlak kudreti ile takdir edilmiş kudreti arasında bir ayrım yapmıştır. Buna göre mutlak kudret, mantıksal çelişki dışında her şeye gücü yetmesi anlamında Tanrı'nın kudreti iken, takdir edilmiş kudret Tanrı'nın evreni yaratırken ona bahşettiği nedensel güçlerle sınırlıdır. Tanrı'nın evrene verdiği nedensel güçler sayesinde tabiat kendi kendine bir rasyonel olarak kavranabilir bir düzenlilik içinde işlemektedir (Henry, 2000, 37).

Descartes sonrası felsefede, Newton mekaniğinin de etkisiyle evrendeki bu düzenlilik, mekanik bir çerçevede zorunlu doğa yasaları (ikincil nedenler) ile açıklanmaktaydı. Bu yaklaşım, doğa yasalarını evrenin başlangıcında ona yerleştiren bir Tanrı fikrini (birincil neden) dışlamasa da kozmik bir tasarıma işaret etmekteydi. Zira mekanik evren tasavvuru, evrenin nedensel açıdan kapalı bir sistem olduğu ve dışarıdan müdahaleyi kabul etmediği fikrini güçlendirmektedir. Mekanizma, tekdüzelik ve süreklilik gösteren yasaya-benzer davranışta bulunur. Bununla birlikte mekanizma fikri ve doğa yasaları, zorunlu olarak ateizme götürmez, bu yasaları kendisine bahşeden bir Tanrı'nın takdirini yansıtabilecek şekilde yorumlanabilir. Dolayısıyla mekanik evren tasavvuru din ile uyumlu olabilir. Dahası, mekanik evren fikri, doğal teoloji savunucuları tarafından Tanrı'nın varlığını kanıtlama çabalarında kullanılmıştır. Söz gelimi, saat mekanizmasındaki tasarımın saat yapımcısının mükemmel becerisine delil olarak ortaya konması gibi, evrenin mükemmel tasarımı da Tanrı'nın varlığına ve bilgeliğine yönelik bir delil olarak öne sürülebilir. Ama yine de mekanizma fikri, materyalizme giden yolu açmakta gibi görünmektedir. Ev-

rendeki olguların atomlar, temel parçacıklar ve bunların arasındaki mekanik kuvvetlerle kuşatıcı biçimde açıklanabilir olması halinde, tanrısal nedenselliği açıklamaya dâhil etmenin rasyonallitesi sorgulamaya açılabilir. Zira mekanizma kendi kendine yeterlilik unsurunu barındırdığından, evrenin tamamen deterministik bir izahı yapılabilir. Bu durumda evrenin saat gibi tasarlanmış görüntüsü, Tanrı'nın ilk yaratma eylemi ile sınırlandırılabilir (Russell, 2000, 47-48). Eğer birisi ikincil nedenlerin kendisi için yeterli olduğunu öne sürüp birincil nedeni gereksiz bir açıklama olarak kabul ederse, mekanizma tümüyle ateist ve materyalist bir çerçeveye kavuşur. Nitekim Batı felsefesinde mekanik evren tasavvuru zamanla, Tanrı inancını en azından gereksiz bir izah olarak devre dışı bırakan çağdaş bilim anlayışının temel karakteri olan doğalcılığın yaygınlık kazanmasına yol açmıştır.

Mekanik evren tasavvurunun bu etkisine rağmen, doğadaki kimi nesnelere, özellikle de canlılarda görülen tasarımın tanrısal yaratmanın eseri olduğu şeklinde bir inanç, on sekizinci yüzyıldaki felsefeciler arasında kısmen de olsa kabul görüyordu. Bu inanç, felsefi çevrelerde yaygın biçimde bilinen ifadesini William Paley'in doğal teolojisinde bulmuştur. Paley, kendilerine özgü hususiyetler barındıran canlı varlıklardan hareket eden bir tasarım kanıtı geliştirmiştir. O, saat gibi parçalarının oluşturduğu karmaşık bir sistemle belli bir işlevi gerçekleştiren makinelerin akıllı tasarımcılar yani insanlar tarafından meydana getirilişini bildiğimiz gibi, doğada bu makinelere benzeyen, karmaşık yapılarıyla belli bir işlevi gerçekleştiren nesnelere de akıllı bir varlık yani Tanrı tarafından yaratılmış olduğunu bileceğimizi öne sürer (Rowe, 2001, 44-45).

William Paley'in doğal teolojisi, evrim kuramının ortaya atılıp yaygınlaşması ile birlikte büyük oranda terk edildi. Böylece doğada karmaşık ve işlevsel yapılarıyla tasarıma işaret eden nesnelere, doğal seçim gibi birtakım süreçlere atfedildi. Zira Charles Darwin, evrim teorisi ile birlikte doğanın tasarımını nasıl taklit edebileceğini gösterdiğinden, doğal teolojinin iddialarının dayandığı temelleri sarsmıştır (Brooke, 2000, 71-72). Günümüzde bir kısım bilim insanı ve felsefeci, evrim kuramını eleştirel bakış açısıyla ele almışlardır. Matematikçi William Dembski doğada evrimsel mekanizmalarla izah edilemeyecek derecede karmaşık ve işlevsel yapıların bulunması halinde -ki o bunlara belirginleştirilmiş karmaşıklık der- bu yapıları ancak tanrısal bir tasarımcı ile açıklayabileceğimizi öne sürer. Biyokimyacı Michael Behe ise, doğada bu türden karmaşık ve işlevsel yapıların bulunduğunu öne sürer ve onları indirgenemez karmaşıklık olarak isimlendirir. Makalede Behe'nin verdiği

örneklerin gerçekten var olup olmadığı ele alınmayacaktır. Zira bu, temelde biyoloji biliminin inceleme alanına girer. Bunun yerine, doğada tasarım ürünü gibi görünen bu yapıların varlığını kabul etmemiz halinde, bunların bizi zorunlu olarak tasarıma götürüp götüremeyeceği ele alınacaktır. Dolayısıyla burada Dembski'nin argümanının geçerliliği ve ikna ediciliği ele alınacak ve evrim kuramı kaynaklı eleştiriler karşısında yetersiz kaldığı sonucuna varılacaktır.

Richard Swinburne zamansal düzenliliklere dayalı tasarım argümanları ile mekânsal düzenliliklere dayalı tasarım argümanları arasında bir ayrım yapar. Ona göre doğada iki tür düzenlilik vardır: zamansal ve mekânsal düzenlilikler. Zamansal düzenlilikler art arda meydana gelen (succession) düzenlilikler iken mekânsal düzenlilikler birlikte bulunma (co-presence) düzenlilikleridir. Söz gelimi bir kişinin dans hareketlerini belli bir sıraya göre yapması zamansal sürekliliğin örneği iken, bir kütüphanenin düzeni mekânsal bir düzenlilik örneğidir (Swinburne, 2004, 153). Bu çerçevede Dembski'nin akıllı tasarım argümanı, mekânsal düzenliliklere dayalı tasarım argümanlarının bir örneğini oluşturur. Makalede Dembski'nin argümanının, evrim kuramı kaynaklı eleştiriler karşısında yeterli ölçüde ikna edici olmadığı ve özellikle bilgisizlikten kaynaklı olarak boşlukları doldurma hatasını içerdiği savunulacaktır. Bununla birlikte, Dembski'nin argümanının yetersizliğinin tüm tasarım argümanları için geçerli olmadığı, özellikle zamansal düzenliliklere dayalı tasarım argümanlarının evrim kuramı kaynaklı itirazlar karşısında gücünü korumaya devam ettiği savunulacaktır.

1. Tasarım Çıkarımı

Dembski, argümanına bir olgunun veya olayın tasarlanmış olduğunu nasıl bilebileceğimizi sorarak başlar. Gündelik hayatta karşımıza çıkan durumların, olguların veya nesnelere kimini zorunluluğa kimini şansa kimini de tasarıma atfederiz. Söz gelimi, evinin balkonundan düşüp hayatını kaybeden insanların şanssız olduğunu, bir anlık dalgınlıkla dengesini kaybettiğini, o an orada olmasaydı kazara ölmeyeceğini düşünürüz. Ancak belki de birisi onu iterek düşmesine yol açmıştır. Dembski'ye göre böyle bir olayın tasarlayarak adam öldürme olup olmadığını saptayabilmemizi sağlayan bir yöntem vardır (Dembski, 2000, 17).

Bilim dışındaki pek çok alanda –mesela cinayet soruşturmalarında- tasarımı saptamak için birtakım yöntemler kullanılmasına rağmen, bilimde böyle bir yöntem kullanılmamaktadır. Dembski, doğadaki nesnelere tasarım olan

Diziyi dikkatle inceleyince burada 2'den 37'ye kadar olan asal sayıların dizisini görürüz. Bu durumda araştırmacılar sinyalin kaynağının dünya dışı akıllı bir varlık olduğu sonucuna varıyorlar. Dizinin akıllı bir varlığa atfedilmesinin nedeni, dizinin kendisinden bağımsız olan bir modelle eşleşmesidir. Dembski bir olayı, olguyu veya nesneyi akıllı bir kaynağa atfedebilmek için saptanması gereken özellikleri şöyle sıralar: Olumsuzluk (contingency), karmaşıklık (complexity) ve belirginlik (specification). Olumsal bir nesne, birden fazla olasılıktan biridir. O meydana gelmiştir ancak onun meydana gelmesi zorunlu bir olgu değildir. Diğer bir deyişle, olumsal bir nesne doğa yasalarıyla uyumludur ancak doğa yasaları onun alternatiflerine de izin vermektedir. Dolayısıyla doğa yasaları ile uyumlu olan ancak onlar tarafından gerektirilmeyen bir nesne, doğa yasalarının zorunluluğuna atfedilemez (Dembski, 2002, 8; a.mlf. 2005, s. 178). Söz gelimi radyo sinyallerinin 2'den 37'ye kadar olan asal sayıların dizisini oluşturmaları doğa yasaları ile uyumlu olsa da, onlara indirgenemez. Karmaşık bir nesne ise, kolayca şansa atfedilmeyecek kadar basit olmayandır. Mesela, sadece 2 ve 3 asal sayısını veren bir dizi yeterli ölçüde karmaşık değildir, doğal bir kaynak tarafından üretilmesi hayli muhtemeldir. Rastgele vuran sinyaller şans eseri 2 ve 3'ü meydana getirebilir. Ancak 2'den 37'ye kadar olan asal sayıları veren bir dizi, sadece akıllı bir kaynaktan üretilebilecek derecede uzun ve karmaşıktır. Karmaşıklık ile olasılık ters orantılıdır. Bir nesnenin veya olgunun karmaşıklık derecesi ne ölçüde yüksek ise, onun şans eseri meydana gelme olasılığı da o derece düşüktür. Dolayısıyla bir nesnenin yeterli ölçüde karmaşık olup olmadığını saptayabilmek için onun yeterli ölçüde düşük olasılığa sahip olup olmadığını saptamak gerekir (Dembski, 1999, 130; a.mlf. 2002, 9).

Karmaşıklık ve düşük olasılık tek başına şansı saf dışı bırakmak ve dolayısıyla tasarım sonucuna varmak için yeterli değildir. Son derece düşük olasılığa sahip olmasına rağmen tasarıma atfedilemeyecek durumlar vardır. Bir parayı yüz defa yazı tura attığımızda çıkacak sonuç hayli düşük olasılığa sahiptir ama yine de şans eseri meydana gelmiştir. Zira onun eşleşebileceği, kendisinden bağımsız uygun bir modeli yoktur. Ancak 2'den 37'ye kadar olan asal sayılar sadece karmaşık değil aynı zamanda uygun bir modele de sahiptir. Nesneden bağımsız uygun bir model, belirgin bir modeldir. Belirgin bir nesne ise, kendisinden bağımsız olan bir modeli sergileyen nesnedir (Dembski, 2002, 8-9). Aşağıdaki şekilde verilen tablo, bir açıklama filtresi işlevi gören, belirgin karmaşıklık saptama adımlarını göstermektedir.

Tablo 2: Açıklama Filtresi

Olay/olgu olumsal mı?	
Evet	Hayır
Olay/olgu karmaşık mı?	
Evet	Hayır
Olay/olgu belirgin mi?	
Evet	Hayır
Tasarım	Şans

Bir karmaşıklıkla belirgin olabilmesi için eşleşeceği modelin en önemli özelliği zaman bakımından öncelik değil, bağımsızlıktır. Söz gelimi “nfuijolt ju jt mjlf b xfbtfm” dizisini incelersek ilk bakışta bize rastgele bir dizi gibi görünür ve bunu şansa atfederiz. Ancak bunun bir Sezar şifresi olduğunu fark edip her bir harfi İngiliz alfabesindeki bir önceki harfe çevirirsek dizi şu hale gelir: “methinks it is like a weasel”. Bu model olaydan sonra ortaya çıksa da esasında o bağımsız bir modeldir (Dembski, 2002, 11-12). Bağımsız bir modeli iki ayrı okçu örneği üzerinden netleştirebiliriz. Söz gelimi, iki okçu düşünelim. Bunlardan ilki, önce duvara bir hedef çizmiş ve sonra da o hedefi okla vurmuş olsun. İkinci okçu ise, önce duvara bir ok fırlatmış olsun ve sonra o okun saplandığı yeri merkeze alan bir hedef çizmiş olsun. Bağımsız model, tıpkı duvardaki hedefi vuran okçu örneğinde olduğu gibi uygun bir modeldir. Oysa fırlattığı okun çevresine daireler çizen okçu örneği uygun bir model değildir. Zira bu ikinci model bağımsız bir model değildir. Dolayısıyla belirginlik, bir olay ile bu olaydan bağımsız olan model arasındaki eşleşmedir (Dembski, 2000, 29).

Dembski, modelin bağımsız oluşunu ayrılabilirlik (detachability) kavramı çerçevesinde ele alır. Ayrılabilir bir model, olaya veya nesneye dair hiçbir bilgiye sahip değil iken bile tanımlanıp inşa edilebilen bir modeldir (Dembski, 2002, 15). Yukarıda verilen örneği tekrar düşünecek olursak, 2’den 37’ye kadar olan asal sayılar dizisi, söz konusu radyo sinyalinin almadan da tanımlanıp inşa edilebilen bir modeldir. Bir matematikçinin arka-plan bilgisi, nesneye (sinyallere) dair bilgiye sahip olmaksızın, nesnenin uyumlu olduğu modeli (asal sayılar dizisine) tanımlamasına imkân verir. Bu arka-plan bilgisi nesne veya olaydan bağımsızdır. Arka-plan bilgisinden kaynaklı olarak tanımlanan bir model, olaya başvurmaksızın elde edilebiliyorsa, model ayrılabilir (Dembski, 2002, 18).

Dembski'ye göre, arka-plan bilgisinin bir modeli olaydan ayırabilmesi için iki koşulu yerine getirmesi gerekir. Şartlı bağımsızlık koşulu (conditional independence condition) ve oluşturulabilirlik koşulu (tractability condition). Şartlı bağımsızlık koşuluna göre arka-plan bilgisi olaydan veya nesnenin koşullu olarak bağımsız olmalıdır. Yani arka-plan bilgisi dikkate alınca nesnenin olasılığı değişmemelidir. Bu, modelin bilişsel bağımsızlığını ortaya çıkarır. Eğer arka-plan bilgisi nesne hakkındaki bilgiyi etkilemiyorsa bu ikisi bilişsel olarak bağımsızdır. Oluşturulabilirlik koşulu ise, arka-plan bilgisinin nesnenin uyduğu modeli inşa etmemizi sağlamasını gerektirir. Yani bir matematikçinin aritmetik bilgisi, asal sayıları bir dizi halinde oluşturmayı ve böylece modeli bağımsızca inşa etmeyi sağlar. Oluşturulabilirlik koşulundaki görev, bir modelin inşa edilmesidir ve görevi yerine getirmek için gerekli olan kaynak arka-plan bilgisidir. O halde bu koşulu yerine getirebilmek için, yani modeli inşa edebilmek için gereken kaynaklar elde edilmelidir (Dembski, 2005, 186-187).

1.2. Olasılıksal Kaynaklar

Açıklama filtresiyle ilgili bir diğer soru, ölçütün güvenilir ölçüde tasarıma işaret etmesi için gereken karmaşıklığın derecesi ile alakalıdır. Dembski, bir şeyin tasarıma işaret etmesi için belli ölçüde karmaşıklık içermesi gerektiğini söyler. Bu durumda, tasarıma işaret edecek nesne veya olgu ne ölçüde karmaşık olmalıdır? Karmaşıklık ve olasılık ters bağıntılı olduğundan bu soru olasılıksal açıdan formüle dökülebilir. Bir olasılık, belirginliğin varlığında tasarıma güvenilir ölçüde işaret etmesi için ne kadar düşük olmalıdır? Dembski bu sorunun yanıtında olasılıksal kaynaklar kavramını öne sürer (Dembski, 2002, 18-19). Görünüşte hayli olasılık dışı bir olay yeterli olasılıksal kaynaklar dikkate alınca oldukça muhtemel olabilir. Ancak diğer taraftan böyle bir olay olasılıksal kaynaklar göz önüne alınca ihtimal dışı da kalabilir (Dembski, 2004, 82-83).

İki çeşit olasılıksal kaynak vardır: Tekrarlayıcı ve belirginleştirici kaynaklar. Tekrarlayıcı kaynaklar bir olayın meydana gelme olasılıklarının sayısı ile, belirginleştirici kaynaklar ise olayı belirgin yapan olasılıklarla ilgilidir. Örneğin bir duvara eşit büyüklükte ve birbiri ile çakışmayan N sayıda hedef çizilmiş olsun ve bir okçunun eline M sayıda ok verelim. Okçunun N hedeften herhangi birini tek bir okla vurma olasılığı p olsun.. Bu durumda okçunun hedeften herhangi birini tek bir okla vurma olasılığı Np olur. Okçunun N hedeften herhangi birini M sayıda oktan en azından biriyle vurma olasılığı

MNp'dir. Bu durumda tekrarlayıcı kaynakların sayısı M'ye yani okların sayısına; belirginleştirici kaynakların sayısı N'ye yani hedeflerin sayısına denk gelir. Olasılıksal karmaşıklığın toplam sayısı MN'ye denk gelir. Bu durumda p olasılığının belirgin bir olayının makul ölçüde şansa atfedilebilmesi için MNp'nin sayısı çok düşük olmamalıdır (Dembski, 2004, 83). O halde, bir açıklama filtresinde dikkate alınması gereken şey, bir olayın salt olasılığı değil, olayla ilgili tüm olasılıksal kaynakların göz önüne alınması durumundaki olasılıktır. Olasılıklar daima tüm olası tekrarlamaların ve belirginleştirmelerin referans sınıfına gönderimde bulunmalıdır. Görünüşte olasılık dışı bir olay veya nesne, olasılıksal kaynakların referans sınıfına konulduğunda hayli muhtemel olabilir. Öte yandan böyle bir olay veya nesne ilgili tüm olasılıksal kaynaklar göz önüne alındığında da ihtimal dışı kalabilir. Eğer ihtimal dışı ve dolayısıyla karmaşık olarak kalırsa ve ayrıca belirginlik saptanırsa, ölçütün gerekliliği yerine getirilmiş olur (Dembski, 2002, 21).

Belirginlikler birer modeldirler ve farklı derecelerde karmaşıklık sergilerler. Belirginliğin karmaşıklık derecesi, şansı devre dışı bırakmak için gereken ihtimal-dışılık düzeyini ölçer ve ne ölçüde belirgin karmaşıklığı dikkate almamız gerektiğini belirler. Model ne kadar karmaşık, hesaba katılması gereken belirgin kaynaklar o kadar fazladır. Örnek olarak on atımdan oluşan iki yazı-tura dizisini ele alalım: (1) YYYYYYYYYY; (2) YTYTTTTYTY. Bu iki diziden hangisi daha kolay bir biçimde şansa atfedilebilir? Her iki dizi de 1/1024 olasılığa sahiptir. Buna rağmen ilk dizinin tasviri daha basittir. Bir olayın veya nesnenin belirgin karmaşıklığa sahip olması için ilk dizideki gibi düşük olasılıklı belirgin karmaşıklığa ve bunu yanında yüksek olasılıksal karmaşıklığa sahip olması gerekir. On adet yazının peş peşe geldiği dizide düşük belirgin karmaşıklık vardır. Yani on defa atılan paranın on defa da yazı gelmesi düşük belirgin karmaşıklığa ve 1/1024 gibi yüksek olasılıksal karmaşıklığa sahip olması, parada akıllı bir fail tarafından bilinçli bir biçimde hile yapıldığına bir göstergedir (Dembski - Wells, 2008, 169).

Dembski açıklama filtresinin mantıksal argümantasyonunu şu şekilde sunar.

1. E (bir olay veya nesne) gerçekleşmiştir.
2. E belirgindir.
3. E şans eseri ise, o halde E düşük olasılığa sahiptir.
4. Düşük olasılığa sahip belirgin olaylar/nesnelere, şans eseri gerçekleşmezler.

5. E düzenlilik eseri gerçekleşmemiştir.
6. E ya düzenlilik ya şans ya da tasarım eseridir.

Sonuç: E tasarım eseridir (Dembski, 1998, 48).

Argümanın 1, 2. 5. öncülü olgusal bir duruma referansta bulunur. Böyle olgusal durumların doğada var olduğuna dair iddiayı Behe'nin verdiği örnekte ileride göreceğiz. Şimdilik E olayını, kilit kombinasyonu olan bir güvenli kasa olarak düşünelim. 1. öncül bu kasanın varlığını ifade eder. 2. öncül çok fazla sayıdaki olası kilit kombinasyonlarından sadece bir tanesinin (doğru şifre) onu açacağını ifade eder. 3. öncül, kasanın şans eseri açılması durumunda, bunun hayli düşük bir olasılık olacağını dile getirir. Bu son derece açıktır. Eğer birisi kasayı açmaya çalışırsa, sadece doğru kombinasyonu bulmak zordur ve bu oldukça düşük bir ihtimaldir. 4. öncül düşük olasılıklarla ilgili düzenleyici ilkedir. (Düşük olasılıklar yasası hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Dembski, 1998, 175-223) 5. öncül, kasanın basit bir kural veya düzenle açılmayacağını ifade eder. Zira karmaşık bir kilit kombinasyonunun nasıl açılacağını ortaya koyacak bir düzenlilik bilinmemektedir. 6. öncül, şans, tasarım ve düzenliliğin birbirini dışlayıcı olduğunu ifade eder. Sonuç olarak, yeterli ölçüde karmaşık bir kilit kombinasyonunun açılması tasarıma atfedilmelidir (Dembski, 1998, 48).

2. Tasarım Çıkarımının Güvenilirliği

Dembski açıklama filtresi sayesinde, bir olayın ya da nesnenin ya düzenlilik ya şans ya da tasarımla açıklanabileceğini, bu üç açıklamanın birbirini dışlayıcı ve kuşatıcı olduğunu ifade eder. Gerçekten de bu üç açıklama tarzı birbirini dışlar mı? Bir olayın veya nesnenin meydana gelmesinde bu etkenlerden ikisi veya her üçü birden etkin olamaz mı? Okçu örneğini ele alalım: Bir okçunun başarısı, tek başına okçunun yeteneği ile açıklanamaz. Ok yandan çıktıktan sonra mekanik doğa yasaları etkindir. Dolayısıyla okun hedefi vurma başarısı yani belirgin bir olay hem tasarım hem de mekanik yasalara göre meydana gelmiştir. Tasarım mekanik yasalar aracılığıyla işler, yasalar olmaksızın gerçekleşemez. Dolayısıyla Dembski'nin açıklama filtresi, zorunluluk (doğa yasası) ve tasarımı birbirini dışlayan iki açıklama tarzı olarak ele alırken hata yapmakta gibidir (Perakh, 30.03.2012).

Dembski bu itirazı yanıtlarken istatistikte kullanılan yanlış negatifler ve yanlış pozitifler ayrımını kullanır. Bu ayrıma göre, eğer biz bir Açıklama filtresinin veya diğer bir adıyla karmaşıklık belirginleştirme ölçütünün hedef

grubu, akıllı nedenleri olan tüm nesnelere ve olaylardır. Açıklama filtresi bir nesneyi veya bir olayı hedef gruba attığında, o şeyin gerçekten akıllı bir nedeni olduğundan emin olamaz isek, ölçüt yanlış pozitifler hatası işlemektedir. Diğer yandan ölçüt bir olayı veya nesneyi hedef gruba atmadığında, o nesnenin veya olayın akıllı bir nedeni olmadığından emin olamaz isek ölçüt yanlış negatifler hatası işlemektedir. Yani bir ölçüt hedef grupta olmaması gereken bir tikeli hedef gruba koyarsa yanlış pozitifler; eğer hedef grupta olması gereken bir tikeli hedef gruba koyamazsa yanlış negatifler hatası işler (Dembski, 1999, 139; a.mlf. 2004, 94).

Dembski'ye göre ölçüt herhangi bir şeyin tasarım eseri olmadığını belirlemede güvenilir değildir zira akıllı nedenler doğal nedenleri taklit edebilirler. Mesela bir kutu mürekkep raftan düşerek kâğıda dökülebilir ancak birisi mürekkebi kasti olarak kâğıda dökerek kendiliğinden dökülmüş gibi bir sonuç ortaya çıkarabilir (Dembski, 2004, 94). Dolayısıyla açıklama filtresi yanlış negatifler sorunu ile karşı karşıyadır ancak bu tasarım çıkarımına zarar vermez. Zira akıllı bir neden eylemlerinde varlığını aşikâr kılma niyetinde ise, ölçüt hata işlemez. Yani ölçüt tasarımı elemeye güvenilir değilse de, tasarımı saptamada güvenilirdir (Dembski 2004, 96). Örnek vermek gerekirse, kâğıdın üzerine dökülen mürekkebin tasarım eseri olmadığını belirleyemeyiz ancak kâğıda yazılmış bir yazının tasarım eseri olduğunu belirleriz zira belirgin bir karmaşıklık sergilemekte, kendisinden bağımsız bir modelle eşleşmektedir.

Açıklama filtresi üzerinden yapılan tasarım çıkarımı, tümevarımsal bir argümana benzemekte ve salt öncüller açısından bakıldığında güçlü bir argüman gibi gözükmektedir. Zira ilk olarak, gerçekleşmesi düşük olasılığa sahip bir olayı salt düzenliliğe yahut doğa yasalarına atfedemeyiz. İkinci olarak, bu düşük olasılıklı olay eğer bağımsız bir işlevi gerçekleştiren belirgin bir yapıya sahipse onu şansa da atfedemeyiz. Bu durumda geriye böyle bir olayı tasarıma atfetme seçeneği kalır. Bununla birlikte aşağıda görüleceği üzere, argümanda öncül düzeyinde bir kusur bulunduğunu iddia edenler vardır. Argümanın dördüncü öncülünde düşük olasılığa sahip belirgin olayların şans eseri gerçekleşmediği belirtilir. Ancak evrimsel biyologlar, karmaşık biyolojik canlıların salt şans yoluyla değil, birikimsel seçim yoluyla evrimleşip geliştiğini öne sürerler. Zira Dembski canlılardaki belirgin karmaşıklığı salt şans veya tasarım açısından ele almaktadır. Oysa raslantısallık sadece salt şanstın oluşmaz, birikimsel etkenler salt şans durumlarını daraltabilirler. Bu durumda dördüncü öncül, karmaşık biyolojik sistemlerin birikimsel seçim yoluyla meydana gelmesinin olanaksız olduğuna yönelik bir kanıt da getirmelidir. Eğer böyle bir

kanıt getirilemez ise güçlü olsa bile, ikna edici olamayacaktır. Zira öncüller düzeyinde bir kusur barındırmış olacaktır.

3. Evrimsel Algoritmalar ve Evrim Kuramı

Tasarım çıkarımına yönelik ciddi bir itiraz, belirgin karmaşıklığın sadece bir tasarımcı tarafından meydana getirileceği savına karşı çıkar. Richard Dawkins, karmaşık biyolojik yapıların meydana gelişinde birikimsel seçilimin iş başında olduğunu öne sürer (Dawkins, 2002, 55). Doğada tasarlanmış gibi görünen biyolojik yapılar, basitçe rastlantı sonucu meydana gelmezler. Evrim kuramında, birikimsel süreci yönlendiren bir etken vardır; bu etken, gelişigüzel olmayan hayatta kalma çabasıdır. Dolayısıyla basit bir rastlantı eseri meydana gelmesi pek muhtemel olmayan bir nesne veya yapının ortaya çıkması, birikimsel bir süreç sayesinde çok daha yüksek bir ihtimaliyete sahiptir. Dawkins, birikimsel seçilimin mantığına sahip bir bilgisayar programı kullanarak, Dembski'nin hayli ihtimal dışı gördüğü bir belirgin karmaşıklığın çok daha muhtemel olduğunu kanıtlar. Bilgisayar programı, rastgele bir biçimde dizilmiş 28 karakterli bir dizi ile başlıyor:

- (1) WDLMNLT DTJBKWIRZREZLMQCO P
- (2) WDLTMNLT DJTBSVIRĞREZLMQCO P
- (10) BLLN RİL ZOLAACĞPE ŞOKZYÜLR T
- (20) BELLN RİGB OLİNPEĞE MTUBAOLR
- (30) BENLE BİR GOLANCAĞE BONZÜYLR
- (40) BENCE BİR GELANCİĞE BENZİYOR
- (43) BENCE BİR GELİNCİĞE BENZİYOR (Dawkins, 2002, 61-62).

Dawkins'in kullandığı evrimsel algoritma, programın rastgele atadığı harflerden denk düşenleri tutmakta, denk düşmeyenleri yeniden atamaktadır. Böylece tek başına şans sürecinde meydana gelmesi hayli olanaksız (alfabede 30 harf olduğunu ve dizinin 28 harften meydana geldiğini dikkate alırsak $1/30^{28}$) bir belirgin karmaşıklık dizisini 43 denemede elde etmiştir. Dolayısıyla biyolojik karmaşıklıkların meydana gelmesi, birikimsel seçim mekanizmasıyla açıklanabilir gibi görünmektedir. Ayrıca bilgisayar programcılarını Dawkins'in kullandığından daha ileri algoritmalar sayesinde dijital organizmalar da üretmişlerdir (Bkz. Lenski vd., 2003, 139-144).

Dembski, bu birikimsel seçim algoritmasının evrimde iş başında olan süreçle örtüşmediğini öne sürer. Zira buradaki algoritma işe başlamadan önce belirlenmiş olan bir hedef diziyi esas almaktadır ve algoritma hedef dizide

sona erecek tarzda programlanmıştır. Bu başlı başına teleolojik bir programlamadır. Dembski'ye göre, Dawkins'in algoritması her denemede eşleşen harfleri koruyarak karmaşıklığı azaltmakta, buna karşın sonucun elde edilme ihtimalini artırmaktadır (Dembski, 2000, 39-40). Dembski ayrıca, gerçek hayatta bakteriler ve çeşitli organizmalar üzerinde yapılan deneylerdeki ilerlemenin, bilgisayar programlarının kullandığı algoritmalarındaki evrimsel ilerlemeye göre çok daha hızlı olduğunu ve bu dijital organizmaların sergilediği belirgin karmaşıklığın kuşkuya açık olduğunu ifade eder. Zira bu algoritmalar, daha başlangıçta bazı sonuçları reddeden bazılarını da koruyan bir hedef koymaktadır. İlaveten bu algoritmalar başlangıçtaki girdiden başka bir çıktıyı verememektedir. Bu algoritmaları programlayanlar, sisteme dışarıdan bilgi katmakta; tüm olasılıkların eşit biçimde hesaba katıldığı bir arama yerine, daha hızlı biçimde hedefe götüren bir aramayı işletmektedirler (Dembski - Marks, 2009, 10-13).

Evrimsel algoritmalarla ilişkin bu çekincelerin haklılık payını teslim etmek gerekir. Ancak doğada gerçekten birikimsel seçilimle meydana gelemeyecek biyolojik sistemler var mıdır? Michael Behe'nin indirgenemez karmaşıklık adını verdiği biyolojik sistemler, söz konusu doğal nesneye örnek olarak verilmektedir. Behe'ye göre, doğada temel bir işleve katkıda bulunan birbiriyle uyumlu bileşenlere sahip sistemler indirgenemez ölçüde karmaşık sistemler vardır. Öyle ki, bu bileşenlerden herhangi birinin sistemden çıkarılması halinde sistemin işlevi dikkate değer ölçüde azalmaktadır. İndirgenemez derecede karmaşık bir sistem, kendisinin öncüsü olabilecek bir sistemdeki küçük değişimlerle elde edilemez, zira öncü olabilecek sistemden birtakım bileşenler çıkarıldığında sistem tümüyle işlevsiz kalmaktadır. Doğal seçim sadece, zaten işlevsel biçimde çalışmakta olan sistemler üzerinde işlemektedir. Dolayısıyla biyolojik bir sistem aşamalı olarak üretilemez ve sistem tek seferde ortaya çıkmalıdır (Behe, 2007, 60).

Behe, doğada indirgenemez ölçüde karmaşık sistemlerin var olduğunun saptanması halinde, bu sistemin evrimsel süreçlerle meydana getirilmediği, yekpare bir sistem olarak tek seferde meydana getirilmesi gerektiği sonucuna varabileceğimizi öne sürer. O doğada böyle sistemlere örnek olarak tek hücreli canlıların yüzme için kullandıkları tüycükleri, kamçılı bakterileri ve kan pıhtılaşmasını verir. Behe'ye göre bu karmaşık biyolojik sistemler, daha basit öncü sistemlerden evrimleşmiş olamazlar zira karmaşık işlevsel bir sistemdeki herhangi bir eksiklik sistemin işleyişine engel olacaktır (Behe, 2007, 73-127).

Kenneth Miller, Behe'nin örnek verdiği türden indirgenemez karmaşık sistemlerin evrimsel mekanizmayla doğal bir süreç içerisinde meydana gelebileceğini öne sürer. Ona göre ilk olarak, karmaşık sistemin parçaları tek başlarına iken bile bir işlevi gerçekleştirirler. Dolayısıyla daha basit ve eksik bir sistem içinde işlev görürken doğal seçim bunları kullanarak daha karmaşık bir sistem ortaya çıkarabilir (Miller, 2002, 135-136). İkinci olarak Miller, doğada Behe'nin iddia ettiği türden indirgenemez karmaşık yapıların öncü sistemleri olduğunu öne sürer. Örneğin fosil kayıtları, sürüngenlerin alt çenelerinin gerisinde bulunan kemiklerden ikisinin milyonlarca yıl süren evrimsel süreç içerisinde aşamalı bir biçimde geriye itilerek orta kulağa yerleşecek biçimde küçülmüş ve günümüzde memelilerin iç kulaklarında titreşimleri ileten kemikleri oluşturduğunu gösterir. Dolayısıyla Miller'a göre, Behe'nin örnekleri olan kamçılı bakterilerin ve tüycüklerin işlevsel ve karmaşık yapısı doğal seçim mekanizmasıyla üretilebilir (Miller, 2002, 138).

Miller'in itirazına yanıt veren Behe, herhangi bir parçanın bağımsız bir işleve sahip olacağını reddetmediğini; indirgenemez ölçüde karmaşık bir sistemden bir parçanın çıkarılması durumunda sistemin işlevsiz kalacağını iddia ettiğini söyler. Örneğin bir fare kapanındaki demir çubuk, delme aleti gibi bir işleve sahip olabilir ancak çubuk olmaksızın fare kapanı işlevini yitirir. Benzer şekilde tüycüklerin başka işlevleri vardır ancak bu başka işlevler onun sistemin diğer parçalarıyla birlikte yepyeni bir işlevi yerine getirmesini açıklayamaz (Behe, 2007, 300).

İndirgenemez derecede karmaşık biyolojik yapıların doğal bir izahının getirilememesinden hareketle, bu sistemleri açıklamak için tasarıma başvurmak, bilgisizlik kaynaklı bir argüman ya da boşlukları doldurmak için tasarımcıya başvurmak anlamına gelir mi? Miller, evrim karşıtlarının argümanlarının böyle olduğunu öne sürer. Ancak ona göre evrim karşıtlarına bu bilgi ya da izah verildiğinde argümanları çökecektir. Nitekim kendisi böyle bir bilgiyi öne sürmüştür. Ayrıca indirgenemez ölçüde karmaşık bir sistemin şu anda detaylı bir izahının bulunmaması, ileride de bunların izah edilemeyeceği anlamına gelmez (Miller, 2004, 81-82).

Genel olarak bütün tasarım argümanlarına yöneltilecek bu itiraz, Dembski'nin argümanı için de geçerlidir. Robert Pennock, tasarım argümanlarının genel mantığının şu şekilde olduğunu belirtir:

1. X, evrenin (karmaşık ve işlevsel) bir olgusudur.
2. X'in iki muhtemel açıklaması vardır: doğal (evrim) veya aşkın (akıllı tasarım).

3. Bilim, X'in hiçbir doğal izahına sahip değildir.

O halde, akıl sahibi aşkın bir tasarımcı (Tanrı) X'i tasarlamıştır (Pennock, 2007, 323).

Burada temel mantığı verilen itiraza göre, tasarım argümanları negatif bir model sunmaktadır. İndirgenemez karmaşık bir olaya veya nesneye doğal bir izah getirilemediği durumda, bu nesne veya olayın doğüstü bir nedeni olması gerektiği sonucu çıkarılıyor.

Bu tartışmada kritik önemde olan sorular, indirgenemez ölçüde karmaşık sistemlerin var olup olmadığı ve var iseler bu sistemlerin küçük ve ardışık değişimlerle aşamalı bir biçimde gelişip gelişmeyeceği sorularıdır. Akıllı tasarım taraftarları doğada küçük değişimlerle asla gelişemeyecek karmaşık sistemlerin var olduğunu gösterebilmelidir (Peterson vd., 2006, 131). Behe bu sistemlerin var olduğunu öne sürerken Miller bunların indirgenemez olmadıklarını, evrimsel süreçlerle gelişebileceğini öne sürer. Tartışma bu noktada bilimin alanına girmektedir. Doğadaki karmaşık sistemlerin birikimsel seçim yoluyla gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilimsel bir tartışmadır. Ancak böyle bir sistemin şimdilik doğal bir izahının getirilemeyeceği bir şeydir, bu doğal izahın hiçbir zaman getirilemeyeceği başka bir şeydir. Tasarım taraftarları şu soruyu yanıtlamalıdır: Şimdilik evrimsel süreçlerle açıklanamıyor gibi görünen olguların varlığından hareketle, bu açıklamaların hiçbir zaman getirilemeyeceğini ve bu nedenle tasarımcıya başvurmak gerektiğini öne sürmek ne ölçüde makuldür?

Dembski tasarım çıkarımında iki sorunun birbirinden ayırt edilmesi gerektiğini söyler. (1) Bir nesneyi veya olayı bir tasarımcı mı meydana getirmiştir? (2) Tasarımcı bir nesneyi veya olayı nasıl meydana getirmiştir? Bu sorulardan ilki saptanabilirlik sorusudur. Bu soru bir tasarımcının etkin olduğunu düşünmemizi temin eden şeyin ne olduğunu sorar. İkinci soru ise tasarımın nasıl meydana geldiğinin tasviri ile ilgilidir (Dembski, 1999, 239-240). İkinci soru cevaplanamasa bile, birinci sorunun bir cevabı bulunabilir. Dembski'ye göre, boşlukları bir tasarımcı ile doldurmak her zaman hatalı bir argüman değildir. Bu hata yalnızca, olağan bir izahın olduğu yerde tasarımcıya yani olağandışı bir açıklamaya başvurulması halinde ortaya çıkar. Olağandışı bir izahın uygun olup olmaması ise, açıklama bekleyen olaya ve bu olaya ilişkin koşullara bağlıdır (Dembski, 1999, 240-241). Ona göre, eğer tabiatüstü açıklamaları daha başlangıçta devre dışı bırakan natüralist bir felsefeye bağlı kalınmayacaksa, olağan dışı bir açıklamanın imkânı göz önünde tutulmalıdır. Belli bir olay ya da nesne hakkında, açıklama filtresinin sorduğu türden soruları doğru bir

biçimde cevaplayan bir izah, bizi tasarım çıkarımına götürebilir. Doğal açıklamaların bulunduğu yerde Tanrı'ya başvurmak gerekçesizdir ancak kimi durumlarda doğal bir izahın hiçbir şekilde getirilememesi halinde araştırmayı sonsuza kadar sürdürmektense tasarımcıya başvurmak gerekir. Bir olay veya nesnenin doğal izahına dair yeterli ve özenli bir araştırmada başarısızlığa uğramak, bu izahı vazgeçmek için iyi bir sebeptir (Dembski, 1999, 242-245).

Dembski'nin bu yanıtının belli ölçüde hakkını teslim etsek bile sorun hala ortadan kalkmış gözükmemektedir. Zira yeterli araştırmaların yapılması halinde, mevcut bilgilerimiz çerçevesinde belirgin karmaşık sistemlerin indirgenemez ve birikimsel seçim yoluyla gerçekleşemez gibi gördükleri sonucuna varsak bile en azından kuramsal olarak bu sistemlerin doğal bir izahının getirilmesi mümkündür. Bu da argümanı ikna edici olmaktan uzaklaştırır. Argüman şimdilik bize muhtemel bir tasarımın söz konusu olduğunu söylese bile, gelecekte bir gün yanlışlanmaya açık olmaya devam edecektir.

4. Güçlü ve İkna Edici Bir Tasarım Argümanının İmkânı

Çağdaş din felsefecilerinden Richard Swinburne evrim kuramının açıklayıcı gücünü ve bu kuramın mekânsal düzenliliklere dayalı tasarım argümanları için oluşturduğu tehlikeyi kabul eder. Bununla birlikte, evrim kuramının bir tasarımcıya olan açıklama ihtiyacını ortadan kaldırmadığını belirtir. Ona göre evrim kuramı sadece mekânsal düzenliliklere dayalı tasarım argümanlarının makuliyetine zarar vermektedir. Buna karşın zamansal düzenliliklere dayalı tasarım argümanları evrim kuramından etkilenmez. Zira evrim kuramı karmaşık biyolojik sistemlerin doğal süreçle meydana gelebileceğini öne sürmektedir. İnsanlar ve diğer hayvanlar daha az karmaşık hayvanlardan meydana gelebilir, onlar da sırasıyla basit canlılardan, basit canlılar da inorganik maddelerden doğal süreçler vasıtasıyla meydana gelebilir. Dolayısıyla Darwin'in keşfi, mekânsal düzenliliklere dayalı argümanlar için bir sorun oluşturmaktadır (Swinburne, 2004, 168).

Swinburne'e göre, insan bedenleri dâhil karmaşık biyolojik sistemler inorganik maddelerden doğal süreçlerle tedrici olarak evrimleşmiş olsa bile, hala tasarımcıya olan açıklama ihtiyacı varlığını sürdürmektedir. Zira evrimsel süreç, sadece belli doğal yasaların verili olduğu durumlarda gerçekleşebilir. Bu doğal yasalar da, hususi şartlar altında inorganik moleküllerin organik molekülleri, organik moleküllerin de organizmaları meydana getirmek üzere bir araya gelişlerini açıklayan kimyasal yasalardır. Ayrıca doğada, karmaşık organizmaların basit organizmalardan nasıl evrimleşeceğini açıklayan biyo-

lojik yasalar vardır (Swinburne, 2004, 170-171). Tüm bu yasaların yani kimyasal ve biyolojik yasaların etkisi altında inorganik maddenin neden hayvan ve insan bedenlerine dönüştüğü sorusu ortada cevaplanmayı beklemektedir. Ayrıca, evren on beş milyar yıl önce gerçekleşen büyük patlamadan ortaya çıkmıştır. İnsanların ve hayvanların ortaya çıkışına yol açan evrimsel süreçleri yöneten biyolojik ve kimyasal yasalar fiziksel yasalara dayanmaktadır. Büyük patlamadaki fiziksel yasalar, neden başka herhangi türde yasalar değil de, bu biyolojik ve kimyasal yasaları gerektirecek türde yasalardı? Bu soru materyalist çerçevede yanıtlanamaz zira burada başlangıç koşullarından söz etmekteyiz. Açıklaması istenen şey, nihai bilimsel yasaların kendisidir, nihai bilimsel yasalara açıklama getirebilecek herhangi bir bilimsel yasa söz konusu olamaz (Swinburne, 2004, 171-172).

Swinburne'e göre, bu durumda iki seçenekle karşı karşıyayız: Eğer mekânsal düzenlilikleri doğal süreçlerle açıklayabiliyor ancak mekânsal düzenlilikleri açıklayan zamansal düzenlilikleri nihai olarak doğanın sınırları içinde kalarak açıklayamıyorsak bu durumda olguyu –yani evrenin hayat üretecek biçimde mekânsal ve zamansal düzenliliğe evrilecek ilk durumunu- ya kaba bir olgu olarak kabul etmeli ya da ona bir açıklama getirmeliyiz. Bu olgunun doğal bir ön koşulu –olgu öncesi durumları- söz konusu olmadığından, bilimsel bir açıklama getirmek olanaksızdır. Eğer böyle bir ön koşul olsaydı bilimsel bir açıklama kişisel açıklamaya göre daha basit olacağından tercih edilecekti. Ya en temel nihai yasaları ve evrenin ilk maddesini açıklanamaz kaba olgular (brute facts) olarak kabul edeceğiz ya da bunlara bir izah getirme imkânını sorgulayacağız. Evrenin başlangıç durumunu kaba olgu olarak kabul etmek, evrenin neden var olduğuna dair bir açıklama olamayacağını ileri sürmek anlamına gelir. Materyalistler tam da bunu söylemektedir. Onlar, evrenin yasalarının neden bu özelliklere sahip olduğunu nihai bir kaba gerçeklik olarak kabul etmekte ve soruyu yanıtsız bırakmaktadır. Eğer evrenin başlangıç durumunu açıklanamaz olarak kabul etmek yerine ona bir açıklama getirmeye çalışırsak, elimizdeki yegâne açıklama bilimsel değil, zati (kişisel) bir açıklama olacaktır. Evrenin bir parçası olmamakla birlikte evrendeki zamansal düzenlilikleri yani bilimsel yasaları işleten Tanrı gibi zati bir varlığı kabul ederek teistler basit bir açıklama sunmaktadır. Evrenin nedensiz bir şekilde var olması hayli ihtimal dışı iken, Evrenin nedeni olarak kabul edilebilecek bir Tanrı'nın nedensiz varlığı gayet ihtimal dâhilindedir (Swinburne, 1996, 62; 2004, 160-189).

Sonuç

Dembski'nin akıllı tasarım argümanı, mekânsal düzenliliklere dayalı yatay bir düzenlilik argümanıdır ve dikey düzenlilikleri içermez. Ayrıca bu argüman, Tanrı'nın yarattığı evrene bahsettiği ikincil nedenleri, başka bir deyişle, rasyonel biçimde kavranabilen doğa yasalarını ve düzenlilikleri dikka-te alarak argüman üreten doğal teoloji geleneğinden de ayrılır. Doğal teoloji Tanrı'nın evrene sürekli müdahalesinden ziyade, evrende akıllı yaşamı üreten yasalardan O'nun kâmil tasarımcı olduğu sonucuna varan argümanlar üretir. Evrim kuramı tartışmalı olsa bile, mekânsal düzenliliklere dayanan bu tasarım argümanı için ciddi bir tehdittir. Buna karşın evrim kuramının ve materyalizmin taraftarları doğadaki dikey düzenlilikleri açıklayamaz. Zira dikey düzenlilikler nihai tahlilde evrim kuramının ve materyalist izahın açıklama alanının dışındadır. Bilimsel bir kuram, kendisinin de dayanağı olan temel düzeydeki doğa yasalarını açıklayamaz. Ama yine de, evrim kuramı, mekânsal düzenliliklere daha basit bir alternatif açıklama sunmaktadır. Basitlik ilkesinin bir gereği olarak doğal bir açıklamanın getirildiği yerde kişisel açıklamaya başvurmak hatalıdır. Evrim kuramı yanlışlansa bile, mekânsal düzenliliklere başka bir doğal açıklama günün birinde getirilebilir. En azından bu bir ihtimaldir. Böyle bir ihtimalin olduğu yerde kişisel açıklamaya başvurmak, boşlukları Tanrı ile doldurma eleştirisine daima açık olacaktır. Buna karşın, tüm tasarım argümanlarının evrim kuramından kaynaklı bu eleştirinin muhatabı olmadığına değinmeliyiz. Evrim kuramı kesinkes biçimde kanıtlanırsa dahi, zamansal düzenlilikler için Tanrı'ya başvuran dikey tasarım argümanı hala geçerliliğini korumaktadır. Böyle bir tasarım argümanı, boşlukları doldurma eleştirisinden muaftır zira evrenin başlangıç durumunda doğal ön koşullar bulunmadığından bilimsel açıklama olanağı tümüyle saf dışı bırakılmaktadır.

Kaynaklar/References

- Behe, Michael. *Darwin'in Kara Kutusu: Evrim teorisine Karşı Biyokimyasal Zafer*. çev. Gürkan Bayır. İstanbul: Kesit Yayınları, 2007.
- Brooke, John Hedley. "Natural Theology". *The History of Science and Religion in the Western Tradition*. ed. Gary B. Ferngren. New York: Garland Publishing, 2000.
- Dawkins, Richard. *Kör Saatçi*. çev. Feryal Halatçı. Ankara: Tübitak Yayınları, 2002.
- Dembski, William A. *The Design Inference: Eliminating Chance Through Small Probabilities*. New York: Cambridge University Press, 1998.
- Dembski, William A. *The Intelligent Design: The Bridge Between Science and Theology*. Downers Grove, IL: Inter Varsity Press, 1999.
- Dembski, William A. "The Third Mode of Explanation: Detecting Evidence of Intelligent Design in the Sciences". *Science and Evidence for Design in the Universe*. ed. William A. Dembski vd. San Francisco: Ingatius Press, 2000.

**290 • MEKÂNSAL DÜZENLİLİKLERE DAYALI TASARIM ARGÜMANI:
WILLIAM A. DEMBSKI ÖRNEĞİ**

- Dembski, William A. *No Free Lunch: Why Specified Complexity Cannot Be Purchased Without Intelligence*. Lanham, MD; Rowman&Littefield, 2002.
- Dembski, William A. *The Design Revolution: Answering the Thougest Questions About Intelligent Design*. Downers Grove, IL: Inter Varsity Press, 2004.
- Dembski, William A. "Signs of Intelligence: A Primer on the Discernment of Intelligent Design". *Signs of Intelligence: Understanding Intelligent Design*, ed. William A: Dembski – James M. Kushiner. Grand Rapids, Michigan: Brazos Press, 2005.
- Dembski, William A. - Marks, Robert J. "Life's Conservation Law: Why Darwinian Evolution Cannot Create Biological Information". *The Nature of Nature*. ed. Bruce Gordon - William Dembski. Wilmington, Delaware: ISI Books, 2009.
- Dembski, William A. - Wells, Jonathan. *The Design of Life: Discovering Signs of Intelligence in Biological Systems*. Dallas: Foundation for Thought and Ethics, 2008.
- Henry, John. "Causation". *The History of Science and Religion in the Western Tradition*. ed. Gary B. Ferngren. New York: Garland Publishing, 2000.
- Miller, Kenneth R. *Finding Darwin's God: A Scientist's Search for Common Ground Between God and Evolution*. New York: Harper&Collins, 2002.
- Miller, Kenneth R. "The Flagellum Unspun: The Collapse of Irreducible Complexity", *Debating Design: From Darwin to DNA*. ed. William A. Dembski - Michael Ruse. New York: Cambridge University Press, 2004.
- Perakh, Mark. "A Consistent Inconsistency: How Dr. Dembski Infers Intelligent Design". *Talkreason*. Erişim 30.03.2012. <https://www.talkreason.org/articles/dembski.cfm#design>.
- Peterson, Michael vd. *Akı ve İnanç: Din Felsefesine Giriş*. çev. Rahim Acar. İstanbul: Küre Yayınları, 2006.
- Russell, A. Colin. "Views of Nature". *The History of Science and Religion in the Western Tradition*. ed. Gary B. Ferngren. New York: Garland Publishing, 2000.
- Swinburne, Richard. *Is There a God?*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Swinburne, Richard. *The Existence of God*. Oxford: Oxford University Press, 2004.